

CONGO – 1925/1975 // Architectuur in Congo 1925/1975. Een gedeeld erfgoed?

I. Over het CIVA

Het CIVA, het Internationaal Centrum voor de Stad, de Architectuur en het Landschap (CIVA) werd in 1999 in het leven geroepen door de Franse Gemeenschapscommissie. Het beoogt een drievoudige doelstelling :

- kennis, discussie en uitwisseling: kennis geven van de geschiedenis om de herinnering levendig te houden, de identiteit te versterken. Optreden voor de architecturale kwaliteit in haar diverse aspecten, zowel in de bescherming van het bestaande als in de creatie
- discussie over de actualiteit aanmoedigen, verschillende meningen opwekken en keuzes beter oriënteren
- zich integreren in een internationaal uitwisselings- en informatienetwerk om op het tempo van de wereld te leven en in direct contact te staan met de innovatie.

Het CIVA is een v.z.w. die samengesteld is uit zes instellingen die diezelfde doeleinden nastreven:

- de Archieven voor Moderne Architectuur
- de Fondation pour l'Architecture
- de Stichting Philippe Rotthier voor Architectuur
- het Centrum Paul Duvignaud
- de René Pechère Bibliotheek
- het Fonds Victor Gaston Martiny

Het CIVA streeft zijn verschillende doelstellingen na via tentoonstellingen (monografische of thematische, alleen of in partnerschap met andere culturele instellingen, ter plaatse of elders) en via de uitgave van werken (tentoonstellingscatalogi, mooie boeken, architectuurgidsen, CDroms rond architectuur, urbanisme en landschap, een reeks tweetalige gidsen (in het Frans en in de lokale taal) over de steden en hun architecturale patrimonium). Daarnaast organiseert het CIVA ook regelmatig colloquia en conferenties.

Het CIVA is sinds enkele jaren een van de stichters van het Europese netwerk gau:di (Governance, Architecture, Urbanism: Democracy & Interaction) en moedigt de samenwerking aan tussen de belangrijkste Europese architectuurinstellingen. Dit gebeurt op het gebied van de archivering, het opstarten van nieuwe projecten en de bewustmaking van het publiek. Sinds 2005 leidt het CIVA het programma gau:di II (2005-2008).

II. Het gebouw

Een internationale wedstrijd in twee fasen heeft bijgedragen tot de keuze van de architecten van het CIVA: een jonge Franse ploeg Jean-Philippe Garric, Bernard Quirot, Valérie Nègre en Joseph Altuna.

Het CIVA beslaat een oppervlakte van ongeveer 6 500 m². De kelderverdiepingen zijn voornamelijk bestemd voor archivering, bewaring en opslag van de publicaties. Op het gelijkvloers liggen tentoonstellingsruimten met een oppervlakte van 1 000 m²; de resterende oppervlakte is bestemd voor onthaal, een volledig uitgerust auditorium voor colloquia (voor max. 130 personen), een pedagogische ruimte, een bibliotheek, een leeszaal en kantoren. In de CIVA boekhandel vindt u vele werken waaronder de uitgaven van het CIVA.

III Enkele tentoonstellingen:

In het CIVA

EMBT Miralles Tagliabue : april – september 2006

Lucien Hervé : april – september 2005

In de architectuurruimte van La Cambre
(her)nieuwd architectuurgenot en biënnale van de Spaanse architectuur
februari-april 2007

Architectuur in Congo 1925-1975. Een 'gedeeld' erfgoed

I. Projectbeschrijving

De laatste jaren valt er binnen het milieu van architectuur- en stadshistorici, van erfgoeddeskundigen maar ook van hedendaagse ontwerpers en stedenbouwkundigen een sterk toenemende interesse te bespeuren voor Afrika. Zo is enerzijds de kennis en documentatie met betrekking tot het bouwkundig patrimonium dat -veelal- Westerse architecten tijdens de koloniale periode hebben gerealiseerd in Afrikaanse kolonies sterk uitgebreid en vormt de eraan gerelateerde erfgoedproblematiek stilaan een belangrijk onderwerp van debat. Anderzijds zijn diverse toonaangevende architecten en planners gefascineerd geraakt door de huidige, voornamelijk stedelijke condities in diverse Afrikaanse regio's, die vaak voorgesteld worden als exemplarisch voor een 'andere moderniteit'. Het voorgestelde project is complementair en wil het nog weinig bekende architecturale patrimonium in Congo voor het voetlicht brengen. Dit internationale tentoonstellingsproject heeft twee ambities.

Eenzijds wil het een rijk geschakeerd overzicht brengen van de architectuur die door –voornamelijk– Belgische architecten in Congo werd gerealiseerd in de periode tussen grofweg 1925 en 1975. Voor de kolonie zijn immers belangwekkende projecten ontworpen, niet zelden door prominente architecten: Henri Lacoste, Pierre Humblet, Raymond Cloquet, Raymond Moenaert, Claude Laurens, Marcel Lambrichs, Maurice Houyoux, Georges Ricquier, Raphaël Verwilghen,... De keuze om het verhaal pas echt te laten aanvangen midden de jaren 1920 (al wordt wel een korte schets gegeven van de voorgaande periode) volgt uit de nagenoeg complete afwezigheid van architecten (strictu sensu) op de koloniale scène. Ervoor was het bouwen vooral zaak van militairen, ingenieurs, missiebroeders,....

Ook wordt er expliciet gekozen om ook de bouwproductie in de jaren volgend op de onafhankelijkheid te tonen. Tal van Belgische architecten bleven immers ook in die periode actief in Congo en realiseerden er markante gebouwen zoals de Sozacomtoren in Kinshasa, een project van Claude Strebelle en André Jacqmain, tot de nationalisering onder het Mobutu regime begin jaren '70 het land in een forse economische recessie deed terechtkomen. Het architecturale overzicht wordt historisch gecontextualiseerd door via een aantal sprekende gevallenstudies te wijzen op de relaties tussen (post)koloniale bouwpraktijk, economie, politiek en cultuur. Voor zover mogelijk worden betrokken actoren (architecten, maar ook voormalige gebruikers bv.) daarbij aan het woord gelaten.

[Claude Laurens]

Anderzijds wil dit project ook de actualiteit van dit patrimonium belichten door te laten zien hoezeer dit historische erfgoed nog steeds in belangrijke mate het decor vormt waarbinnen het dagelijkse leven in Congo zich vandaag afspeelt. Door het stilvallen van de bouwactiviteit eind jaren '60, begin jaren '70 is het straatbeeld in de meeste stadscentra in Congo immers nauwelijks gewijzigd sinds het einde van het koloniale tijdperk. Stringente economische randvoorwaarden zowel als pragmatische overwegingen hebben er voor gezorgd dat vele gebouwen uit de koloniale periode nog steeds in gebruik zijn, al dan niet in hun oorspronkelijke functie. De tentoonstelling wil deze –vaak creatieve– vormen van hergebruik en toe-eigening tonen, zonder ze te romantiseren of blind te zijn voor de onmiskenbare aftakeling van de infrastructuur die de huidige situatie kenmerkt. Maar daarnaast wil het project ook het erfgoedvraagstuk met betrekking tot dit bouwkundig erfgoed aankaarten. De gebouwde omgeving in Congo fungeert immers ook als drager van koloniale en postkoloniale herinneringen voor zowel voormalige 'kolonisatoren' als 'gekoloniseerden'. Het gaat met andere woorden, niet alleen over de gebouwde omgeving als een louter fysieke entiteit, maar ook, en vooral over een ruimtelijk kader waarin vandaag geleefd en overleefd wordt.

Het gepresenteerde overzicht kan uiteraard niet exhaustief zijn. Daarom wordt vooral ingegaan op de architectuur in de drie grootste steden in Congo: Kinshasa, Lubumbashi, Kisangani (al zullen markante realisaties in onder meer Boma en Matadi ook worden getoond). Via het presenteren van de architectuur in deze drie geografisch sterk verspreide steden in Congo wil het project laten zien hoe de gebouwde omgeving niet enkel tot stand is gekomen via een directe import van architectuurstijlen, -modellen en -ideeën vanuit het moederland naar de kolonie, maar evenzeer is gevormd door lokale processen en erg diverse invloedssferen die op het territorium werkzaam waren. Als Kinshasa/Leopoldstad altijd een bevoorrechte verbinding onderhield met het moederland en in zekere zin als een 'spiegelstad' van Brussel kan worden beschouwd, dan richtte Lubumbashi/Elisabethstad zich eerder richtte op zuidelijk Afrika, wat resulteerde in erg verschillende stedelijke culturen en gebouwde omgevingen. In Kinshasa koesterde de overheid de ambitie om zich te profileren via monumentale architectuur en stedenbouw –een in hoge mate gefaald project–, terwijl de immobiëlenboom in de jaren '50 de hoofdstad de allure gaf van een bruisende metropool met brede boulevards met hoogbouw. Lubumbashi daarentegen ontwikkelde zich in de jaren 1920 als de koloniale mijnstad par excellence en spiegelde zich met haar uitgestrekte industriële infrastructuur (werkerskampen,...) en residentiële wijken voor blanken met kokette villa's in het groen aan angelsaksische modellen zoals. Kisangani, een belangrijke overslagpost en inlandse haven aan de Congo-stroom, was een bij uitstek kosmopolitische stad met een sterke invloedssfeer uit Oostelijk Afrika en een prominente aanwezigheid van zgn. 'gearabiseerden' en 'aziaten', die in aparte stadswijken waren gehuisvest. Deze diversiteit die historisch verankerd zit in deze drie steden, weerspiegelt zich nog steeds in de erg verschillende actuele stedelijke condities die er heersen. In die zin biedt de keuze voor geografische diversiteit ook de mogelijkheid om het erfgoedvraagstuk terug te koppelen aan de thematiek van de diverse invloedssferen die in Congo werkzaam waren en nog steeds zijn.

II Opzet en opbouw

Samengevat wil het project dus een nog weinig bekend historisch bouwpatrimonium aan een breed publiek presenteren en tegelijk een aanzet geven tot kritische reflectie en debat over de actuele omgang met dit patrimonium. Daarom wordt ook gekozen voor de participatie van Belgen zowel als Congolezen en wordt het project geschraagd door mensen actief in een brede waaier van disciplines: architectuurgeschiedenis, landschapsarchitectuur, fotografie, video,...

De tentoonstellingsscenografie is erop gericht de verschillende verhaallijnen (historisch, actueel) en disciplinaire invalshoeken (geschiedenis, fotografie,...) intens op elkaar te betrekken.

- Historische documentatie zoals architectuur- en stadsplannen, oude foto's,... die het documentaire luik van de tentoonstelling uitmaakt. Daarvoor worden de collecties aangesproken van de Archives de l'Urbanisme (Lubumbashi) en de Archives Nationales de la RDCongo (Kinshasa).
- Recent foto en/of filmmateriaal wordt ingezet om een andere kijk te genereren op het historisch materiaal. Daarbij staat het documentaire karakter minder centraal, maar worden eigentijdse Belgische en Congolese fotografen gevraagd om vanuit een artistiek perspectief in te zomen op het actuele bouwkundig erfgoed.
- Analoog wordt, waar dat zinvol is, gekozen om de historische verhaallijn te confronteren met expressies uit de zogenaamde 'populaire' Congolese cultuur (schilderkunst, stripverhalen,...).
- Interviews met architecten zullen het historische verhaal aanvullen en verlevendigen, terwijl interviews met voormalige en huidige gebruikers naast de fysieke realiteit van de gebouwde omgeving ook het alledaagse leven dat er zich afspeelde/nog afspeelt voor het voetlicht brengt.

De 'architectuurgids' bij de tentoonstelling kadert in een reeks architectuurgidsen die het CIVA sinds enige tijd uitgeeft en waarin onder meer volumes zijn gewijd aan Riga, Tel-Aviv/Haïfa/Jérusalem en Algiers/Oran/Annaba. De publicatie voor deze tentoonstelling is tweetalig (Frans/Nederlands), rijkelijk geïllustreerd (in kleur), in een handig zakformaat (13,5 x 23,5 cm) en zal ca. 175 pagina's tellen. De gids stelt een reeks architectuurwandelingen voor in Kinshasa en Lubumbashi.

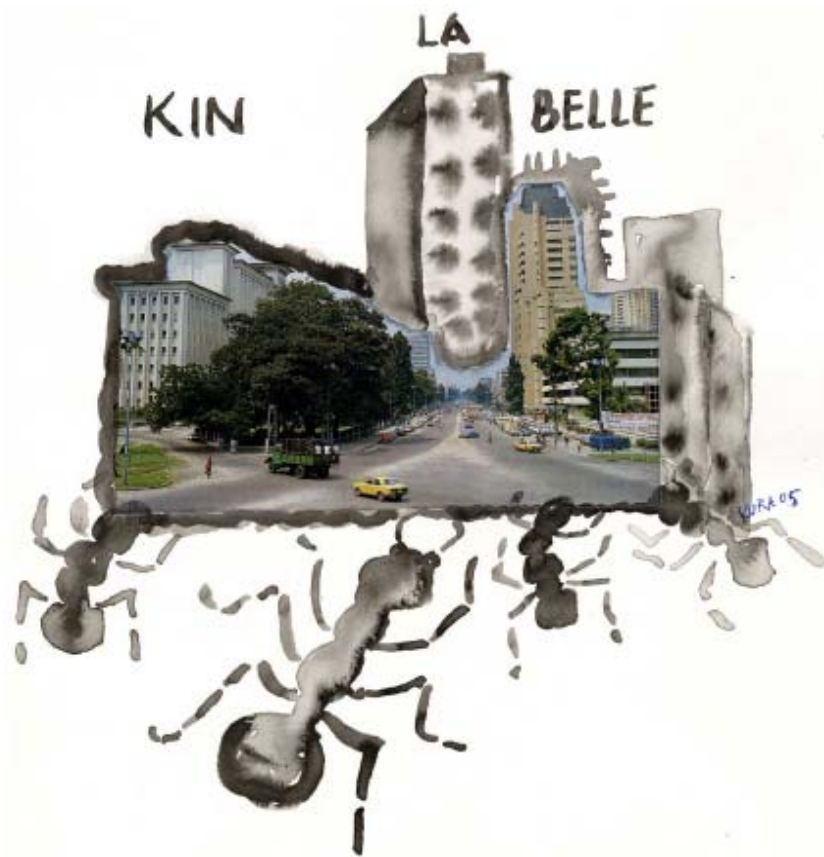

III. Datum en plaats van de tentoonstelling

Vernissage van de tentoonstelling: 11 oktober 2007.
Open voor het publiek: 12 oktober tot 25 november.

Architectuurruimte La Cambre
Flageyplein 19
1050 Brussel

In 2008 is de tentoonstelling gepland in Kinshasa (Académie des Beaux-Arts), het jaar daarop, 2009, in Lubumbashi (Musée National de Lubumbashi).

IV. Colofon

Directie en algemene coördinatie

Christophe Pourtois, Directeur du CIVA
Marc Gemoets, BOA architecten Brussel
Marcelline Bosquillon, CIVA

Tentoonstellingsteam

Anne Norman, Kunst-en architectuurhistorica
Marc Gemoets, Urbanist
Professor Johan Lagae, vakgroep Architectuur en Stedenbouw, Universiteit Gent
Chantal Dassonville, Architect, Direction du service des Infrastructures culturelles in de Franstalige Gemeenschap

Wetenschappelijk comité

Donatien Muya wa Bitanko Kamwanga, Directeur van het Nationaal Museum te Lubumbashi
Donatien Dibwe Dia Mwembu, Professor Geschiedenis aan de Universiteit van Lubumbashi
Hubert Maheux, Directeur van CCF
Daniel Shongo Lohonga Dangi, Directeur van de Academie voor Schone Kunsten te Kinshasa
Antoine Lumenganeso, Directeur van de Nationale Archieven te Congo

Kunstenaars

Marie-Françoise Plissart, Fotograaf
Sammy Baloji, Fotograaf

Blanchard Labakh, Fotograaf
Kura Somali, Kunstenaar (collectief eza-possible)
Yannick Kabamba Kashama, Artiste (collectief Vicanos Club)

Scenografie

Laurence Hassel

Sponsoring

Dieudonné Kayembe Tovgard, Consultant
Sylvie Lemaire, CIVA

Steun het CIVA en word partner // Uitwisselingsvoorstellen

Het CIVA kan steun goed kan gebruiken. Die zorgt ervoor dat het CIVA zijn activiteiten kan uitbreiden en zijn rol als ankerpunt voor architectuur en stadsplanning nog beter kan vervullen.

Het CIVA krijgt een financiële ondersteuning van openbare instanties, maar blijft ook voortdurend op zoek gaan naar bevoorrechte partners. We stellen u hieronder verschillende formules ter samenwerking voor. Wij bieden u voordelen al naargelang uw interventie. Wij zijn uitermate dankbaar voor elke hulp of schenking die aan ons centrum wordt geboden. Daarom beloven wij onze partners de grootste zichtbaarheid en een nauwgezette opvolging van de samenwerking gedurende het contract.

Communicatie en promotie

Het « Mediaplan » verzekert een optimale zichtbaarheid van de tentoonstelling en wil de geschreven pers, alsook radio en televisie informeren en sensibiliseren:

- Dagbladen
- Periodieke pers
- Gespecialiseerde nationale en internationale tijdschriften
- Radio-en televisieuitzendingen

De persdossiers worden naar meer dan **700 nationale en internationale adressen** verstuurd. De persdossiers worden ook gebruikt om het evenement te promoten. De persconferentie is een wezenlijk onderdeel van het gebeuren.

De affiches worden op **2000 exemplaren** gedrukt en bevinden zich in diverse openbare ruimtes (culturele instellingen, universiteiten, restaurants, enz...). De uitnodigingen worden naar **3000 adressen** verstuurd.

Exclusieve formule voor de duur van deze tentoonstelling

Het CIVA biedt, voor de duur van deze tentoonstelling, 1/3 of 50 m² op de gevel van het tentoonstellingsgebouw (architectuurruimte van La Cambre). Het gebouw ligt op het Flageyplein en heeft een enorme publicitaire uitstraling op deze centrale en strategische plaats van de hoofdstad.

De prijs omvat de productie en realisatie van de visuele documenten door het CIVA

Dit exclusieve aanbod kan gecombineerd worden met één van de vier formules hieronder.

Formule I - Het CIVA biedt de partner tijdens de duur van de tentoonstelling:

• Afbeelding van logo of publicitaire vermelding op alle promotionele documenten rond de tentoonstelling:

- tentoonstellingsaffiches
- uitnodigingen
- publiciteitsbijlagen in de pers, op radio of televisie
- persdossier
- spandoek op de gevel

• Afbeelding van logo of publicitaire vermelding op de pagina « Tentoonstellingen » van de **website van het CIVA** en in het persdossier dat men kan downloaden. Gedurende de periode van het partnership wordt ook een link gelegd naar de website van de partner.

• Het plaatsen van een **promotionele totem** aan de ingang van de tentoonstelling.

• Afbeelding van logo in de **architectuurgids** (op 1000 ex. uitgegeven)

• Bij vertoning van een document (opgemaakt voor elke partner afzonderlijk) krijgt u **een korting van 2 €** op de toegangsprijs van de tentoonstelling. Voor de leden of de klanten van de partner.

• **De organisatie van twee nocturnes** tijdens de tentoonstelling voor exclusieve klanten
Het CIVA biedt u :

- organisatie van receptie, cocktail (onkosten ervan zijn voor de partner)
- gratis toegang tot de tentoonstelling;

- het bezoek aan de tentoonstelling met een gids (de partner betaalt de gids)
 - aanwezigheid van bewakers tot na afloop van het evenement:
 - het schoonmaken van de zaal
- Een **vermindering van 50%** op de huurprijs van de zalen (het Auditorium, de Foyer van de bibliotheek, de Ondernemingszaal).

Formule I heeft een waarde van 7.000 €

Formule II – Het CIVA biedt de partner tijdens de duur van de tentoonstelling:

- De inlassing van het **logo of een publicitaire vermelding op alle promotionele documenten** van de tentoonstelling
 - tentoonstellingsaffiches
 - uitnodigingen
 - publiciteitsbijlagen in de pers, op radio of televisie
 - persdossier
- Afbeelding van logo of publicitaire vermelding op de pagina « Tentoonstellingen » van de **website van het CIVA** en in het persdossier dat men kan downloaden. Gedurende de periode van het partnership wordt ook een link gelegd naar de website van de partner.
- De **organisatie van een nocturne** in het kader van de tentoonstelling voor exclusieve klanten
Het CIVA biedt u :
 - organisatie van receptie, cocktail (onkosten ervan zijn voor de partner)
 - gratis toegang tot de tentoonstelling;
 - het bezoek aan de tentoonstelling met een gids (de partner betaalt de gids)
 - aanwezigheid van bewakers tot na afloop van het evenement:
 - het schoonmaken van de zaal
- Gratis gebruik van het **Auditorium** voor een activiteit.

Formule II heeft een waarde van 4.000 €

Formule III – Het CIVA biedt de partner tijdens de duur van de tentoonstelling:

- **De organisatie van een nocturne** in het kader van de tentoonstelling voor exclusieve klanten
Het CIVA biedt u :
 - organisatie van receptie, cocktail (onkosten ervan zijn voor de partner)
 - gratis toegang tot de tentoonstelling;
 - het bezoek aan de tentoonstelling met een gids (de partner betaalt de gids)
 - aanwezigheid van bewakers tot na afloop van het evenement:
 - het schoonmaken van de zaal

Formule III heeft een waarde van 1.500 €

Formule IV – Het CIVA biedt de partner tijdens de duur van de tentoonstelling:

In het kader van een uitwisseling in natura, via producten of diensten, een zichtbaarheid al naargelang de aard en omvang van de tussenkomst van de partner. Hulp op het gebied van transport, promotie, onthaal, logistiek, recepties,... is welkom.

De partner verbindt er zich toe om volgende informatie aan het CIVA te bieden:

- het logo en alle gegevens voor de plaatsing ervan op de promotionele documenten
- de promotionele "totem"
- het adres van de website
- nog voor de tentoonstelling start: de promotionele documenten waarop de partner de titel van de CIVA tentoonstelling of evenement wil afdrucken

Het CIVA verbindt er zich toe om:

- Een conventie op te stellen voor de duur van het partnership
- Een evaluatie te maken (aantal bezoekers, ook die van de website...) op het einde van de samenwerking.

Andere (niet concurrerende) adverteerders mogen door het CIVA vermeld worden

We staan uiteraard ter uwer beschikking voor elk gesprek, voor al uw vragen rond de hier vermelde formules. Wenst u meer informatie of beeldmateriaal te ontvangen? Aarzel dan niet om contact op te nemen met ons!

Vriendelijke groeten!
Het CIVA

Contact voor sponsoring:

Dieudonné Kayembe Tovgard, consultant
Tel: 0486 21 67 48

Sylvie LEMAIRE
Tel : 02/642.24.50
Gsm : 0485/42.96.58
Sylvie.lemaire@CIVA.be

Contact voor de organisatie van nocturnes:
Véronique MOERMAN – Verantwoordelijke communicatie
Tel : 02/642.24.53
Gsm : 0495/78.30.16
veronique.moerman@civa.be